FORME ALE IMPOLITEȚII ÎN TALK-SHOW-URILE ŞI DEZBATERILE TELEVIZATE ROMÂNEŞTI

Maria-Alina Tocilă (Pintilii)
Şcoala Doctorală de Studii Filologice, Iaşi
pintiliialina1982@yahoo.com

Abstract

In this paper, we focus on five forms of impoliteness within the conflict talk in Romanian television debates and talk-shows, namely: correction unaccompanied by attenuation, reproach, insult, sarcasm and metacommunicative directives, in order to identify the particularity of impoliteness within televised discourse as particular type of dicourse. Representing takeovers, extensions and interpretations of the strategies proposed by Culpeper (1996) and Bousfield (2008), the five forms of impoliteness will be analysed also taking into account the particularities of the communication contract implied by the mediated interaction.

Keywords: impoliteness, conflict talk, talk-show, television debate

1. Introducere

După ce politețea a fost, pentru câteva decenii, un reper important al studiilor din câmpul pragmaticii, a venit rândul impoliteții să câştige tot mai mult teren şi să stârnească interesul cercetătorilor.

În prezentul articol, ne oprim atenția asupra a cinci forme de realizare a impoliteții în cadrul comunicării verbale conflictuale din emisiunile de tip talk-show şi dezbatere televizată şi anume: corectarea neînsoțită de atenuare, reproşul, insulta, sarcasmul şi directivele metacomunicative, cu scopul de a identifica specificul realizării impoliteții în discursul televizual ca tip particular de discurs. Reprezentând preluări, completări şi interpretări ale strategiilor propuse de Culpeper (1996) şi Bousfield (2008), cele cinci forme de realizare a impoliteții vor fi analizate având în vedere şi particularitățile contractului de comunicare pe care le implică interacțiunea mediată. Materialul de analiză este reprezentat de transcrierea a patru emisiuni de tip talk-show şi dezbatere televizată: *Între bine şi rău*, difuzată de TVR în data de 24 mai 2010, *La*

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

ordinea zilei, difuzată de Antena 3 în 3 iunie 2010, *Ediție specială*, difuzată de Realitatea TV în data de 31 martie 2011 şi *Realitatea de la 13*, de la aceeaşi televiziune, difuzată la data de 31 ianuarie 2011.

2. Teorii ale impoliteții

Două mari categorii de teorii ale (im)politeții pot fi identificate ca direcții dominante în studiul acesteia, şi anume teorii dihotomice, în care autorii prezintă politețea şi impolitețea ca fiind diametral opuse (neincluzându-le într-un sistem unic), şi teorii graduale, prin care se încearcă unificarea politeții şi impoliteții într-un singur sistem (prin identificarea unor teritorii comune).

În cea dintâi categorie se înscriu Jonathan Culpeper şi Derek Bousfield, care propun o prezentare a impoliteții ca o imagine în oglindă a politeții, aşa cum este aceasta teoretizată de către Penelope Brown şi Stephen C. Levinson. Atât Culpeper, cât şi Bousfield avansează noțiunea de intenție ca esențială în definirea impoliteții şi propun o serie de forme de realizare ale acesteia (strategii ale impoliteții pozitive şi strategii ale impoliteții negative, în Culpeper 1996, 357-358).

În categoria teoriilor graduale asupra (im)politeții se înscriu cele elaborate de Robin Lakoff (1989, prin distincția politețe – non-politețe – impolitețe), Manfred Kienpointner (1997, cu distincția impolitețe cooperantă – impolitețe non-cooperantă) şi Marina Terkourafi, care propune o teorie unificată a politeții şi impoliteții, pornind de la o noțiune de față caracterizată prin universalitate şi intenționalitate (Terkourafi 2008).

3. Forme ale impoliteții în cadrul comunicării conflictuale din emisiunile de tip talk-show şi dezbatere televizată

Având în vedere caracterul concurențial al emisiunilor în care se confruntă opinii, ideologii, soluții, considerăm că impolitețea are ca rol major descalificarea celuilalt în vederea constituirii propriei fețe şi a impunerii în fața publicului spectator şi telespectator. În termenii lui Kienpointner, impolitețea din discursul televizual este, cel mai adesea, o impolitețe non-cooperantă motivată (cu toate cele trei forme ale ei: competitivă, strategică şi de autoapărare politică) (Kienpointner 1997, 261).

În analiza noastră, am considerat, de asemenea, necesar să ținem cont de relațiile de putere dintre interlocutori. Din acest motiv vom analiza impolitețea pe două axe: axa moderator-invitat, respectiv axa invitat-invitat, în virtutea contractului comunicațional specific emisiunilor avute în vedere.

În emisiunile înregistrate, impolitețea se înregistrează cu predilecție în cadrul relației invitat - invitat, la acest nivel gradul de competiție (pentru dreptul la cuvânt, pentru câştigarea opiniei publice) fiind maxim. Numeroase forme de impolitețe au fost înregistrate însă şi în interiorul relației moderator-invitat,

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

relație caracterizată printr-o relativă ambiguitate sau, mai bine zis, reversibilitate în ceea ce priveşte puterea. Astfel, dacă în majoritatea cazurilor raportul de putere invitat - invitat se caracterizează prin egalitate (în ciuda inegalității poziției sociale[1]), cel dintre moderator şi invitat presupune două aspecte: pe de o parte, moderatorul îşi exercită puterea prin organizarea preluărilor de cuvânt, prin alegerea temei şi a întrebărilor, prin acordarea unui anumit timp; pe de altă parte, invitatul îşi exercită puterea prin invocarea dreptului de a părăsi platoul, de a nu da curs unei întrebări, de a nu accepta o anumită temă de discuție, de a se prezenta pe sine ca deținător al informației. Dincolo de aceste posibile condiționări, ambii îşi doresc acelaşi lucru: participarea la emisiune în vederea constituirii unei imagini pozitive în fața publicului (tele)spectator. Analizând talk-show-ul francez *Ciel! mon mardi*, Charaudeau şi Ghiglione ajung la concluzia că moderatorul „se comportă ca un «stăpân al jocului» şi ca un «judecător», ca un regizor al unei dramaturgii create de el, pe care o face să fie jucată şi în care joacă la rândul său, consolidând astfel puterea performativă a actelor verbale pe care le produce" (Charaudeau şi Ghiglione 2005, 140). Bineînțeles, şi varianta inversă este posibilă: pot exista şi moderatori „şterşi", de tip „clepsidră", care se limitează la prezentarea temelor, la repartizarea timpului alocat (Charaudeau şi Ghiglione 2005, 74), devenind astfel uşor de dominat de către invitați.

În secțiunile ce urmează, ne vom opri atenția asupra a cinci forme de realizare a impoliteții în emisiunile de tip talk-show şi dezbatere televizată, şi anume: corectarea neînsoțită de atenuare, reproşul, insulta, sarcasmul şi directivele metacomunicative.

3.1. Corectarea neînsoțită de atenuare reprezintă, dacă ne raportăm la strategiile identificate de Culpeper (1996), o formă de critică, prin care se atrage atenția asupra unei erori de conținut informațional sau de exprimare/pronunție. În cadrul unui schimb cooperant, corectarea nu este neapărat o strategie a impoliteții, cu toate că reprezintă şi atunci o amenințare asupra feței celui corectat. În discursul didactic, de exemplu, corectarea este un act obişnuit şi de aceea nu este percepută ca impolitețe, mai ales că locutorul care o realizează este profesorul, acesta având un statut superior față de elev (dar situația inversă ar putea fi percepută ca impolitețe). Într-o situație de comunicare conflictuală, însă, marcată printr-o evidentă concurență între interlocutori (fiecare încercând să-şi legitimeze dreptul la cuvânt prin cunoştințe, oferte de soluții în problemele discutate şi disputate), corectarea neurmată de atenuare reprezintă un *face threatening act* (FTA) puternic, ca în exemplul următor:

(4) „GP: de creştere economică↑ creare de locuri de muncă <MARC de calitate↓ MARC> nu orice. Nu ştiți [lucrurile astea.

MS: De calitate?] Ce-nseamnă locuri? Cum nu ştiu? De unde [ştiți dumneavoastră că nu ştiu?

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

GP: BIne plătite. Haideți↑] haideți↑

MS: /a:::↑ Bine plătite. [Ce-nseamnă bine plătite?

GP: haideți să vă dau↑] haideți să să haideți să vă dau un exemplu↓ că vin de-acolo.

MS: Deci//

GP: Firma Lockheed Martin (Luchid Martin) din Statele Unite↑ o sută trei zeci de mii [de angajați↑

MS: (K) *Lockheed↓*] *Lockheed* (Lochid).

GP: <MARC şaizeci şi cinci de mii↑ MARC>

MS: Aşa:" (D2)

În secvența redată, corectarea realizată de MS vine după ce interlocutorul l-a acuzat de lipsă de informație. FTA-ul este cu atât mai puternic cu cât GP încerca să-şi construiască un *ethos* al competenței prin oferirea unor exemple; demersul său este însă minimalizat, chiar ridiculizat de către interlocutor prin corectarea care demonstrează că nu ştie despre ce vorbeşte.

3.2. Reproşul, strategie a impoliteții care constă în realizarea unui act de amenințare a feței pozitive a interlocutorului (cf. Brown şi Levinson 1987, 66; Kerbrat-Orecchioni 1992, 170), este o altă formă de critică[2], însă cu o nuanță diferită, întrucât acesta survine în urma unor acțiuni sau afirmații care l-au afectat sau îl afectează în mod direct pe locutor. Prin urmare, reproşul este un act de tip reactiv, fiind provocat de o acțiune a celuilalt. În discursul conflictual televizat, se remarcă frecvența reproşurilor cu privire la depăşirea timpului alocat intervenției:

(5) „A.P.V.: Da' nu este aşa. [Din martie] şomajul scade lună de lună.

Pub.1: [poate dumneavoastră↑]⇊ Doamnă ascultați-ne şi pe noi vă rog frumos↓ *că v-ascult de o oră jumătate*↑//" (D1)

În relația moderator-invitat, reproşul acționează în ambele direcții, în sensul că atât moderatorul, cât şi invitatul pot răspunde celuilalt cu un reproş (cu privire la modul în care i se răspunde la o întrebare, în cazul moderatorului, sau cu privire la modul în care este organizată emisiunea, în cazul invitatului):

(6) „Mod. DG: ca s-o citez pe doamna Vass (voş) suntem cu toții tâmpiți în țara asta? Adică sântem//

MV: Nu numai eu oi fi tâmpită. Bun mergem mai departe. E abuz tentativă de abuz (*ține spre cameră o foaie*). Trebuie să demonstrăm că e abuz da? Sântem la:: tentativă de abuz.

Mod. DG: *Doamnă vă purtați ca un procuror cu mine iertați-mă că vă spun.*

MV: *Nu doamnă păi da pentru că dumneavoastră* [*nu vă faceți datoria*." (D3)

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

(7) „GS: Scuzați-mă eu chiar încep] să mă plictisesc [dacă discutăm xx.
Mod. DG: Păi de ce vă plictisiți domu'::] domnu' senator?
GS: Păi nu să ne spunem şi noi părerea dacă este un caz//
Mod. DG: Păi da chiar dacă//
GS: totuşi ni se cere un vot pe subiectu' ăsta. *N-am venit aici s-aud o anchetă şi-un dialog în doi în care doamna încearcă să demonstreze ce proiect este*.
Mod. DG: Domnu' senator /ă: domnu' senator domnu' senator//
GS: *Deci eu nu v-acuz pe dumneavoastră da' pur şi simplu* [*n-am venit să tăcem*." (D3)

Având în vedere forța reproşului ca act de amenințare a feței celuilalt, acesta este însoțit adesea de atenuări, aşa cum se întâmplă şi în exemplele de mai sus. Astfel, în secvența (6), reproşul este atenuat prin formularea scuzelor – deşi convenționale („iertați-mă că vă spun"), iar în exemplul (7) atenuarea se realizează printr-un act de negare („Deci eu nu v-acuz pe dumneavoastră").

În relația invitat-invitat, reproşurile au o şi mai mare frecvență, caracterizându-se uneori printr-o agresivitate ridicată. De exemplu, în secvența (8), RT îi reproşează lui MV faptul că nu se supune regulilor impuse de către moderator:

(8) „MV: Vreau să⇊ Deci domnu' Tudor
RT: Doamna Vergu
MV: eu doresc⇊ Dacă cineva îmi distruge [mie imaginea
RT: vă rog frumos când] sânteți la emisiu[nea dumneavoastră
MV: o fac eu pe banii] mei nu [dumneavoastră.
RT: să respectați] invitații. *Până una alta* [*respectați ce spune moderatoru'*.
MV: Şi dumneavoastră aveți aceeaşi] datorie să respectați invitații din platou?
RT: Evident." (D3)

3.3. Insulta (în lista propusă de Culpeper ar putea fi integrată la folosirea cuvintelor tabu) este amintită de Brown şi Levinson la categoria actelor de amenințare a feței pozitive, cu alte cuvinte a acelor acte prin care se indică faptul că vorbitorului nu îi pasă de sentimentele, dorințele destinatarului (Brown şi Levinson 1987, 66).

Într-un număr din *Langue française* dedicat insultelor, Philippe Ernotte şi Laurence Rosier propun următoarea definiție:

„Nous appelons *insultes* les formes typiquement linguistiques de l'injure (laquelle possède également des formes gestiques, mimiques ou d'indifférence méprisante) mettant *nominalement* en cause l'individu dans son appartenance décrétée (insulte essentialiste: *Pédale!*) ou dans son être supposé révélé par une situation déterminée (insulte situationnelle: *Feignasse!*)." (Ernote şi Rosier 2004, 36)

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

Reținem din definiția propusă distincția dintre insulte şi injurii, cele dintâi reprezentând realizarea lingvistică a celor din urmă, precum şi distincția insultă esențialistă - insultă situațională, care porneşte de la opoziția nedeterminat situațional/determinat situațional.

În funcție de situația de enunțare, insultele se clasifică în insulte autoadresate, insulte delocutive şi insulte dialogale (Ernote şi Rosier 2004, 36). După caracteristicile vizate, acestea pot fi etnotipuri („țigan", „jidan"), sociotipuri („burghez", „țăran") sau ontotipuri („imbecil", „prost"). Cea din urmă categorie poartă numele de ontotip întrucât are în vedere caracteristici presupus ontologice ale individului (Ernote şi Rosier 2004, 35). Spre deosebire de etnotipuri şi sociotipuri, care pot avea şi valoarea de apelative neutre, ontotipurile sunt întotdeauna peiorative (Ernote şi Rosier 2004, 35).

După Marty Laforest şi Diane Vincent, orice insultă directă are o dimensiune de adresare şi performativă, deoarece este adresată de un *eu* unui *tu* şi împlineşte un act prin însăşi enunțarea sa, act care nu poate fi împlinit decât în şi prin această enunțare (Laforest şi Vincent 2004, 60). Pe plan funcțional, insultele pot fi rituale sau personale, diferența fiind făcută de context: în cazul insultei rituale, elementul declanşator poate fi reprezentat de simpla prezență a receptorului, în timp ce insulta personală este, de obicei, un act mai degrabă reactiv (ce presupune un element declanşator) decât inițiativ (Laforest şi Vincent 2004, 61). Ca act ilocutoriu, insulta este îndeplinită în mod clar atunci când în discurs apar concomitent:

a) enunțarea unui peiorativ axiologic negativ adresat (denumirea de formă axiologic negativă este preluată de la Catherine Kerbrat-Orecchioni);

b) indici de tonalitate disforică furnizați de către locutor (cum sunt elementele prozodice specifice furiei, indignării) sau de către receptor (dovadă a interpretării peiorativului axiologic negativ ca o insultă), indicii de tonalitate disforică din partea receptorului fiind adesea însoțiți de intervenții reactive asociate cu insulta (cerere de retractare, respingere, negare);

c) indici de dezacord revelatori pentru antagonismul dintre interlocutori (Laforest şi Vincent 2004, 70).

După Rodica Zafiu (2006, 188), „insulta prototipică este adresată, în timp ce variantele sale neadresate se confundă adesea cu o simplă aserție înzestrată cu valoare de adevăr". Ca act de limbaj, „insulta nu are valoare de adevăr, ci doar condiții de reuşită", exprimând, la nivel ilocutoriu, ostilitatea şi superioritatea presupusă a celui care o rosteşte (Zafiu 2006, 188).

Având în vedere că în analiza de față ne oprim asupra unor secvențe de comunicare conflictuală, criteriile pentru identificarea unor insulte sunt pe deplin îndeplinite.

Cu privire la tipul insultelor, în materialul avut în vedere am identificat în primul rând insulte personale din clasa ontotipurilor, cele mai multe apărând în cadrul relației invitat - invitat:

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

(14)„GP: Nu cred că ştiți. La ce prestație aveți↑] nu cred că ştiți.
CŞ: să concluzionăm. Vă rugăm.
MS: /a:::↑ Sânteți neruşinat. [Sânteți neruşinat. Deci tocma' am↑ tocma' am spus că//" (D2)

(15)„MS: Deci domnu' Pop↓ <xxx>]
GP: de la o sută treizeci de mii la la trei sute cinzeci.
MS: Deci↓ vedeți? [Cât de penibil sânteți↑//" (D2)

În cele două exemple de mai sus, insultele constituie acte reactive şi sunt exprimate în mod direct. Se pot însă identifica şi insulte exprimate într-o manieră indirectă, în sensul absenței construcțiilor de tipul „X este ... (substantiv/adjectiv cu valoare peiorativă)". În acest caz, insulta poate fi construită prin:

- apelul la experiența de viață a locutorului (formulările de tipul „Asemenea + formă axiologic negativă + n-am văzut în viața mea") prin care se exprimă un superlativ absolut:

(16)„GP: dom'le↓ [încă atâta <MARC nesimțire↑ MARC>
TM: pân-acum un an] şi ceva.
GP: *încă atâta nesimțire n-am putut să să văd*." (D2)

- insultarea grupului din care receptorul face parte:

(17)„MS: [Domnu' Pop↓]//
CŞ: Vă mulțumim pentru prezența în emisiune.
MS: *nesimțirea în PSD creşte cu zi ce trece*." (D2)

- calificarea peiorativă a discursului interlocutorului:

(18)„MS: păi nu↓ pentru că↑] pentru că *e-un discurs populist şi ieftin*.
GP: [*Al al dumeavoastră. De acord↓ de acord*." (D2)

Insultele din clasa etnotipurilor nu sunt înregistrate în transcrierile analizate, având în vedere că acestea sunt considerate incorecte din punct de vedere politic, cel care le-ar adresa riscând să fie clasificat ca rasist sau xenofob. În schimb, apar (mai rar, într-adevăr) insulte din clasa sociotipurilor, discursului televizual românesc fiindu-i caracteristice cele care trimit la realitatea comunistă. Iată, de exemplu, o secvență în care RT, analist politic, îşi insultă în mod indirect interlocutorul printr-o formulare de tip general în care utilizează sintagma, caracterizată printr-o puternică încărcătură semantică negativă, „simbriaşi de partid". Răspunsul la acest atac este o insultă directă, tot cu trimitere la trecutul comunist al României, MV folosind apelativul peiorativ „tovarăşu'" (evident, o insultă din clasa sociotipurilor):

(19)„RT: Că am impresia că am venit invitat la emisiunea doamnei Vergu. Reprezintă o lipsă de bun-simț şi o sfidare a celor care îşi cer în

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

momentul de față drepturile tăiate de Guvernul Boc invocându-se faptul că nu sânt bani.

MV: Auziți domnu' Tudor//

RT: [Pentru tot felu':

MV: dacă tot vă bateți] dumneavoastră [joc de imaginea//

RT: de simbriaşi] de partid//

DG: Dați-i voie să spună şi-apoi aveți [şi dumneavoastră cuvântul.

MV: Nu nu nu nu.] [Nu:: da' asta e manipulare gro-so-lană.

RT: *pentru tot felu' de simbriaşi de partid există tot timpul*] *milioane de euro*.

MV: [Gro-so-lană.

RT: Pentru pensionari nu] există.

MV: Care simbriaşi de partid *tovarăşu"*? Ai cui? Cum vă permiteți să-mi spuneți mie aşa ceva?" (D3)

3.4. Sarcasmul sau *mock politeness* constă, după Culpeper, în realizarea unui FTA folosind strategii ale politeții care sunt evident nesincere, şi se apropie de concepția lui Leech despre ironie (Culpeper 1996, 356). În studiul de față ne vom îndepărta într-o oarecare măsură de această definire a sarcasmului ca strategie a politeții, adoptând distincția ironie-sarcasm pe care o avansează Henry S. Cheang şi Marc D. Pell (2008). Astfel, considerăm că sarcasmul este acel tip de ironie verbală prin care se exprimă atitudini negative şi critice față de anumite persoane sau evenimente (Cheng şi Pell 2008, 366). Sfera ironiei şi a sarcasmului nu se suprapun, deci, perfect, sarcasmul ținând întotdeauna de impolitețe şi de realizarea unui FTA (fie acesta de o intensitate mai mare sau mai redusă şi fie impolitețea de tip cooperant sau non-cooperant).

După Luuk Lagerwerf, ironia poate fi concepută ca un continuum, ale cărui limite sunt strategiile diminuării (a face un compliment prin a spune ceva mai puțin măgulitor decât se aşteaptă) şi sarcasmul (a face un comentariu negativ prin afirmarea a ceva pozitiv cu privire la o situație negativă). Intenția comunicativă variază de-a lungul acestui continuum de la pozitiv (complimentul) la negativ (insulta), în zona de mijloc ironia servind şi altor tipuri de intenții (Lagerwerf 2007, 1704).

În cazul discursului televizual, prin sarcasm se realizează un act de impolitețe cu atât mai mare cu cât la interacțiune nu participă doar locutorul şi alocutorul, ci şi publicul (tele)spectator. Astfel, cel asupra căruia se îndreaptă remarca sarcastică se simte amenințat din cel puțin două motive (acelaşi lucru este de fapt valabil pentru aproape toate strategiile impoliteții din discursul televizual): mai întâi, deoarece împotriva sa se îndreaptă un atac realizat printr-o afirmație sarcastică, şi apoi deoarece realizarea acestui act împotriva sa are martori. La fel ca ironia în general, sarcasmul presupune şi o anumită atitudine de superioritate a celui care îl utilizează față de alocutorul său, iar în contextul unei emisiuni televizate lupta pentru superioritate în fața publicului este permanentă (ne referim, desigur, la discursul televizual de natură conflictuală).

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

În înregistrările analizate, am identificat sarcasmul ca strategie a impoliteții în special în cadrul relației invitat-invitat. În exemplul (27) am putea spune că avem a face cu sarcasm în relația spectator-invitat, însă persoana din public care ia cuvântul este o actriță, astfel încât nu e vorba despre un spectator în adevăratul sens al cuvântului (la mijloc este, bineînțeles, o regie):

(27) „Pub.1.: Bună seara. Eu mă bucur de ce se întâmplă azi aici↓ + pentru că este prima dată în viața mea când sărbătoresc în haine de gală↑ întâi aprilie↓ ++ /ă: cu-atâta așa distinsa adunare. Noi nu înțelegem↓ sîntem nişte tâmpiți. Ei au ieşit din reces- (AK) ne-au scos din recesiune↓ peste o jumate de an ne scot din CRIză↓ după alt jumătat-(AK) după altă jumătate de an↑ termină cu reforma↓ şi vin alegerile şi-i votăm. Noi nu-nțelegem nimic. De asta această simpatică doamnă↑ pe care am văzut-o în FIecare lună la mine la teatru↓ spectator↓ şi-s convinsă că şi la celelalte teatre se-nghesuie să se ducă↓ nu-(AK) încearcă să ne exPLIce↓ iar noi nişte capete luminate↑ nu priCEpem↓ pentru că sîntem luminați împoTRIva lor↓ noi vrem să↑ + să↑ ++ noi de fapt trăim BIne↓ înțelegeți? *Doamnă↓ ştiți ce bine trăiesc eu*? Eu am douăzeci de ani vechime ca actriță↓ şi am nouă sute şaizeci de lei salariu↓ înțelegeți? Plus facultate da? Haideți să-ntrebăm↑ sau să vă-ntreb pe dumneavoastră↓ dar nu pe dumneavoastră că: oriCUM n-o să-nțeleg ce-mi spuneți↓ întreb așa în neant↓ care este diferența între salariu' minim pe economie pentru un om fără calificare↑ şi salariu' unui + om cu studii superioare care pleacă la acelaşi rând cu celălalt? Deci sînt (AK) e un intelectual↑ şi-un om necalificat↓ ei plătesc (AK) plec- (AK) pleacă de la zero↓ de ce?" (D1)

Întrebarea „Doamnă ştiți ce bine trăiesc eu?" este, evident, sarcastică, având în vedere că este urmată de răspunsul care dovedeşte exact opusul, şi anume că persoana respectivă are un salariu foarte mic.

În exemplele (28) şi (29), saracasmul apare în cadrul relației invitat-invitat, iar în exemplele (30) şi (31) comentariile sarcastice aparțin moderatorilor:

(28) „MS: Domnu' Pop↓ *tocmai c-ați fost în America*↑] [*poate-ar fi bine să veniți în România*.

GP: dacă nu ştiți lucrurile ăstea↑ nu ştiu ce căutați la /ă /ă la guvernare.

MS: Nu↓ da' nu:::↑ nu mă jigniți//

GP: Păi:↓" (D2)

(29) „V.Z.: domnu'↑] (AK) doamna Vass↓ nu pe mine mă cheamă Flutur↓ nu pe mine mă cheamă FALcă↓ nu eu văd că am douăzeci de milioane de euro↑ + beneficii din firmele copilului meu care ia energie electrică. *Uitați-vă la televizor dacă tot vă duceți*↓ şi-o să vedeți că prezintă presa↑ în fiecare zi↓ în fiecare județ↓ cel puțin o firmă de <MARC barosan↑ MARC> pedelist care

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

n-a murit de foame↓ şi care ia de la un başTAN care conduce o FAbrică↑ de stat↓ banii care trebuia să-i distribuie printr-o licitație. [Şi vă rog fru- (...)" (D1)

(30) „MS: [Haideți dom'le.] N-a fost nicio creştere.
GP: Păi cum?
MS: N-a fost nicio creştere.
GP: [Fan-tastic. Încă-aşa ceva↑
Mod. TM: Bun. *Vă reamintim domnilor că ați*] *guvernat împreună*↑//" (D2)

(31) „DG: Doamnă dumneavoastră [am senzația că//
MV: Deci nu este înregistrată] nici măcar nu e-nregistrată.
DG: *În ce film doamna ministru în ce film* [*jucăm?*
MV: Păi nu] în ce film jucați dumneavoastră? Asta e problema." (D3)

Moderatorul TM intervine cu o remarcă sarcastică pentru a pune capăt unei polemici între invitați, în timp ce moderatoarea DG (tipul animatorului interogator, care pune în cauză „nu numai opinia celui întrebat, ci şi maniera sa de a răspunde", Charaudeau şi Ghiglione 2005, 75) îşi acuză interlocutorul, prin enunțul interogativ „În ce film doamna ministru în ce film [jucăm?", de crearea unei situații absurde.

3.5. Directivele metacomunicative exprimă iritarea şi devin expresii ale unei critici implicite față de alocutor în momentul în care informația nu este una complexă (Tracy şi Tracy 1998, 233). Ele se justifică (şi nu sunt forme ale impoliteții) atunci când informația transmisă este complexă din punct de vedere tehnic, caz în care sunt expresii ale preocupării pentru celălalt (Tracy şi Tracy 1998, 233). În limba română, cele mai frecvente directive metacomunicative sunt cele de tipul „Fii atent", „Ascultă", „Înțelegeți?", „Mă-nțelegi?", „Înțelegi ce vreau să spun?".

În secvențele de mai jos, formele verbale „înțelegeți"/ „ați înțeles" exprimă în mod clar iritarea locutorului, reprezentând astfel un atac asupra feței interlocutorului:

(33) „Pub.1.: Bună seara. Eu mă bucur de ce se întâmplă azi aici↓ + pentru că este prima dată în viața mea când sărbătoresc în haine de gală↑ întâi aprilie↓ ++ /ă: cu-atâta aşa distinsa adunare. Noi nu înțelegem↓ sîntem nişte tâmpiți. Ei au ieşit din reces- (AK) ne-au scos din recesiune↓ peste o jumate de an ne scot din CRIză↓ după alt jumătat-(AK) după altă jumătate de an↑ termină cu reforma↓ şi vin alegerile şi-i votăm. Noi nu-nțelegem nimic. De asta această simpatică doamnă↑ pe care am văzut-o în FIecare lună la mine la teatru↓ spectator↓ şi-s convinsă că şi la celelalte teatre se-nghesuie să se ducă↓ nu- (AK) încearcă să ne exPLIce↓ iar noi nişte capete luminate↑ nu priCEpem↓ pentru că sîntem luminați împoTRIva lor↓ noi vrem să↑ + să↑ ++ noi de fapt

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

trăim BIne↓ *înțelegeți*? Doamnă↓ ştiți ce bine trăiesc eu? Eu am douăzeci de ani vechime ca actriță↓ şi am nouă sute şaizeci de lei salariu↓ *înțelegeți*? (...)" (D1)

(34) „GR: Am în față lista proiectelor] atenție la acest document
DG: O să răspundeți la fiecare: la fiecare punct.
MV: Deci alea-s documentele firmei. *Ați înțeles*? Nu vă jucați cu asta [vă rog frumos." (D3)

În secvența (33), avem a face cu un cumul de funcții: prin verbul „înțelegeți", emițătorul atrage atenția interlocutorului asupra unor fapte absurde, îşi exprimă iritarea şi, totodată, îi reproşează celuilalt asocierea cu un aspect negativ al realității. Şi în exemplul (34) avem a face cu un cumul de funcții, întrucât prin folosirea directivei metacomunicative „Ați înțeles?", MV nu îşi exprimă doar iritarea, ci o şi amenință pe moderatoarea emisiunii, DG, sugerând că aceasta ar permite prezentarea unor documente secrete.

4. Concluzii

Folosind clasificarea Marinei Terkourafi (2008), putem spune că am identificat, în cadrul corpusului analizat, realizări ale impoliteții marcate. Inventarul strategiilor este, desigur, unul deschis, având în vedere multitudinea resurselor, precum şi creativitatea individuală.

Dacă îmbinarea mai multor strategii ale politeții poate să ducă la forme de supra-politețe şi, prin aceasta, la efectul contrariu, cumulul strategiilor impoliteții nu poate duce decât la o forță crescută a atacului asupra feței celuilalt. De altfel, după cum arată şi Derek Bousfield, strategiile impoliteții nu sunt mutual exclusive (Bousfield 2008, 165). Singurele situații în care un cumul de acte nepoliticoase nu are ca efect un atac mărit asupra feței interlocutorului sunt cele ale insultelor rituale, însă nu este cazul emisiunilor analizate.

Note

[1] Chiar dacă invitații au statute sociale diferite, în spațiul televizat al unei emisiuni de tip talk-show sau dezbatere se poate spune că aceştia sunt egali având în vedere că toți au, conform formatului, aceleaşi drepturi la exprimare a opiniei, la preluarea cuvântului. În agora televizată, prezența sau, mai potrivit, invitația asigură prin ea însăşi aceste drepturi.
[2] În analiza rolurilor argumentative, Sorin Stati (1990: 80) tratează în acelaşi subcapitol critica, acuzația şi reproşul.

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

Bibliografie

A. Surse

Tocilă (Pintilii), Maria-Alina, *Ediție specială*, Realitatea TV, 31 martie 2011 (transcriere) [= D1].

Tocilă (Pintilii), Maria-Alina, *Realitatea de la 13*, Realitatea TV, 31 ianuarie 2011 (transcriere) [= D2].

Tocilă (Pintilii), Maria-Alina, *La ordinea zilei*, Antena 3, 3 iunie 2010 (transcriere) [= D3].

B. Lucrări şi articole

Bazzanella, Carla 2011. Redundancy, repetition, and intensity in discourse. Language Sciences 33: 243-254.

Bousfield, Derek. 2008. *Impoliteness in Interaction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Bousfield, Derek and Locher, Miriam A. eds. 2008. *Impoliteness in Language. Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*. Berlin: Mouton de Gruyter.

Brown, Penelope and Levinson, Stephen C. 1987. *Politeness. Some universals in language usag*e cambridge: Cambridge University Press.

Charaudeau, Patrick and Ghiglione, R. 2005. *Talk-show-ul. Despre libertatea cuvântului ca mit*. Traducere de Oana Pocovnicu. Iaşi: Editura Polirom.

Cheang, Henry S. and Pell, Marc D. 2008. The sound of sarcasm. Speech Communication 50: 366-381.

Culpeper, Jonathan. 1996. Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of Pragmatics* 25: 349-367.

Culpeper, Jonathan, Bousfield, Derek and Wichmann, Anne. 2003. Impoliteness revisited: with special reference to dynamic and prosodic aspects. *Journal of Pragmatics* 35: 1545-1579.

Culpeper, Jonathan. 2005. Impoliteness and entertainment in the television quiz show: The Weakest Link. *Journal of Politeness Research* 1: 35-72.

Ernotte, Philippe and Rosier, Laurence. 2004. L'ontotype: une sous-catégorie pertinente pour classer les insultes? *Langue française* 144: 35-48.

Goffman, Erving. 2005. *Interaction Ritual: essays in face-to-face behavior*. New Brunswick/New Jersey: Transaction Publishers.

Grice, H. P. 1991. *Logic and Conversation*, în Davis, Steven ed. *Pragmatics. A Reader*. Oxford: Oxford Univerity Press.

Hoarță Cărăuşu, Luminița. 2010. *Talk show-ul românesc actual. Elemente de pragmatică lingvistică aplicată*, în Sălăvăstru, Constantin şi Stoica, Dan eds. *Signum. Lingua. Oratio. In honorem professoris Mariae Carpov*. Iaşi: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza".

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana. 2003. *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*. Bucureşti: Editura ALL Educational.

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)

Kerbrat-Orecchioni, Catherine. 1992. *Les interactions verbales II*. Paris: Armand Colin Editeur.
Laforest, Marty and Vincent, Diane. 2004. La qualification péjorative dans tous ses états. *Langue française* 144: 59-81.
Lakoff, Robin. 1977. *What you can do with word: Politeness, pragmatics and performatives*, în Rogers, Andy, Wall, Bob and Murphy, John P. eds. *Proceeding of the Texas Conference on Performatives, Presuppositions, and Implicatures*. Arlington/Virginia: Center for Applied Linguistics.
Lakoff, Robin. 1989. The limits of politeness. *Multilingua* 8: 101-129.
Leech, Geoffrey N. 1983. *Principles of Pragmatics*. London/New York: Longman.
Lagerwerf, Luuk. 2007. Irony and sarcasm in advertisments: Effects of relevant inappropriateness. *Journal of Pragmatics* 39: 1702-1721.
Maingueneau, Dominique.2007. *Analiza textelor de comunicare*. Iaşi: Editura Institutul European.
Moeschler, Jacques and Reboul, Anne. 1999. *Dicţionar enciclopedic de pragmatică*. Coordonarea traducerii de Carmen Vlad şi Liana Pop. Cluj: Editura Echinox.
Olariu, Florin-Teodor. 2007. *Dimensiunea ludic-agonală a limbajului. Prolegomene la o abordare interacţionistă a structurilor conversaţionale*. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".
Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. 1989. *La pertinence. Communication et cognition*. Traducere din engleză de Abel Gerschenfeld şi Dan Sperber. Paris: Les Éditions de Minuit.
Stati, Sorin. 1990. *Le transphrastique*. Paris: Presses Universitaires de France.
Terkourafi, Marina. 2008. *Toward a unified theory of politeness, impoliteness, and rudeness*, în Bousfield, Derek and Locher, Miriam A. eds. 2008. *Impoliteness in Language. Studies on its Interplay with Power in Theory and Practice*. Berlin: Mouton de Gruyter.
Tracy, Karen and Tracy, Sarah J. 1998. Rudeness at 911. Reconceptualizing Face and Face Attack. *Human Communication Research* 25 (2): 225-251.
Watts, Richard J. 2003. *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
Wilson, Deirdre and Sperber, Dan. 1979. Remarques sur l'interprétation des énoncés selon Paul Grice. *Communications* 30: 80-94.
Zafiu, Rodica. 2006. *Une possible typologie des actes de langage agressifs*, în Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana şi Hoinărescu, Liliana eds. *Cooperation and Conflict in Ingroup and Intergroup Communication. Selected papers from the Xth Biennial Congress of the IADA Bucharest 2005*. Bucureşti: Editura Universităţii dinBucureşti.

BDD-V1820 © 2014 Sitech
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 22:09:55 UTC)